

Sex og samfunn

Seksualitetsundervisning i skolen

En kartlegging av elevers og læreres
erfaringer og ønsker

Forfatter: Sex og samfunn

Med kommentarer fra Sex og samfunns Ungdomsgruppe og Utdanningsforbundet

Utgitt februar 2022

INNHALDSFORTEGNELSE

Innledning	3
DEL 1: Elevundersøkelsen	4
Metode	4
Om elevundersøkelsen	4
Resultatene	4
Ønske om mer og bedre undervisning	4
Elevene hadde fått mindre undervisning enn tidligere	5
Elevene ønsket flere temaer i seksualitetsundervisningen	5
Elevene ønsket undervisning av helsesykepleier eller eksterne aktører	6
Elevenes forslag til forbedringer	7
DEL 2: Lærerundersøkelsen	8
Metode	8
Om lærerundersøkelsen	8
Resultatene	8
Flere lærere ønsket mer seksualitetsundervisning i skolen	8
Seksualitetsundervisningen ble oftere kombinert med andre fag	9
Stor økning i bruk av eksterne ressurser	10
Ønske om mer kunnskap og kompetanse	11
Nytt i 2021	12
Lærernes forslag til forbedringer	12
DEL 3: Kommentarer til rapporten	13
Utdanningsforbundet	13
Sex og samfunns Ungdomsgruppe	14
DEL 4: Anbefalinger	15
Innhold i seksualitetsundervisningen	16
Økt kompetanse hos underviser	16
Mer seksualitetsundervisning som starter tidligere	17

INNLEDNING

I 2016 og 2017 fikk Sex og samfunn gjennomført en nasjonal undersøkelse blant lærere og elever, hvor målet var å kartlegge seksualitetsundervisningen i skolen. Vi så da at både elevene og lærerne ønsket seg en bedre seksualitetsundervisning. Fem år senere, i 2021, var tiden inne for å se om noe hadde bedret seg.

Denne rapporten gir en oversikt over hvordan seksualitetsundervisningen i skolen er i dag og hva som har endret seg siden vi gjennomførte undersøkelsene i 2016 og 2017. Vi har stilt de samme spørsmålene til de samme målgruppene, noe som gir oss en unik mulighet til å se endringer på feltet.

Dette er den største kartleggingen om seksualitetsundervisning i skolen som noensinne har blitt gjennomført. Vi håper at innsikten vi har fått gjennom våre undersøkelser kan bidra til å belyse både lærernes egne opplevelser og meninger om seksualitetsundervisningen, og at vi kan tydeliggjøre hva unge trenger og ønsker seg for å få best mulig undervisning om seksualitet og tema knyttet til seksualitet.

Ifølge Kantar, som utførte undersøkelsene for oss, er det sjelden de ser så stor respons som de har gjort i begge våre elevundersøkelser. Det forteller oss at elevene er engasjerte og vi ser at de er tydelige på at de ønsker en endring.

Sex og samfunn har jobbet i over 50 år for å bedre informasjon om seksualitet, og seksualitetsundervisning har vært en viktig del av dette arbeidet. Vi ser også i vårt arbeid at det er stort engasjement for en styrket seksualitetsundervisning, særlig blant unge vi møter, men også blant de som møter unge.

Vi ser at lærerne også ønsker en bedre seksualitetsundervisning. Da må vi også lytte til hva de trenger, og vi må legge til rette for at de skal få kunnskapen, kompetansen og ressursene de har behov for.

Sex og samfunn vil takke alle lærere og elever som tok seg tid til å besvare undersøkelsen. Vi vil også takke Utdanningsforbundet og Sex og samfunns Ungdomsgruppe for gode observasjoner og tilbakemeldinger. Deres kommentarer kan leses i del 4.

Vi håper at vår rapport skal bidra til en bedre seksualitetsundervisning i norsk skole.

Maria Røsok
Daglig leder

Stine Solli
Leder for seksualitetsundervisning

DEL 1: Elevundersøkelsen

METODE

Elevundersøkelsen ble sendt ut i oktober 2021 og totalt 10 000 elever i alderen 16-17 år mottok en SMS med spørreundersøkelsen. Elevene ble tilfeldig utvalgt fra Kantars befolkningsbase, stratifisert etter alder og kjønn.

Totalt svarte 1 140 elever på undersøkelsen, en svarprosent på 11,4 %. Høyere alder ga høyere respons, og jentene hadde mye høyere svarprosent enn guttene (henholdsvis 17,2 % og 7,64 %). For å kompensere for skjevheter i frafall ble resultatene vektet på kjønn og fylke. Data ble brutt ned i regioner (Oslo og omegn; resten av Østlandet; Sør- og Vestlandet; Trøndelag og Nord-Norge), kjønn (jente; gutt; annet*) og alder (10. trinn; 1. trinn på videregående skole).

OM ELEVUNDERSØKELSEN

I denne delen av rapporten presenteres hovedfunnene fra elevundersøkelsen høsten 2021. Det er en gjennomgang av elevenes oppfatning av seksualitetsundervisningen og inkluderer hva elevene syntes om seksualitetsundervisningen, hvor mye undervisning de hadde fått og hvilke tema det ble undervist i. Vi ser også på hvilke tema elevene savnet, deres meninger om underviserne og hva elevene mente kunne forbedre seksualitetsundervisningen. Vi har også inkludert resultater fra elevundersøkelsen fra 2017.

Oppsummert fremstår elevenes opplevelse av seksualitetsundervisningen som relativt lik som i 2017, med noen unntak. Elevene som besvarte undersøkelsen i 2021 var litt mindre fornøyde enn i 2017, og de sa også at undervisningen var litt dårligere i 2021 sammenlignet med 2017.

*For få respondenter oppga svaralternativet "annet", og undersøkelsen ble kun vektet på gutt og jente.

Resultatene viste at det var klare kjønnsforskjeller i både tilfredshet og ønsker. Guttene var generelt mer fornøyde med undervisningen sammenlignet med jentene. Utover dette var det kun mindre forskjeller basert på geografi og alder.

De siste årene har ønsker om bedre seksualitetsundervisning fått mer plass i mediene. Dette kan ha ført til at unge er mer bevisste på hva de bør få eller ønsker kunnskap om fra skolen og dermed har de høyere forventninger til seksualitetsundervisningen enn tidligere.

For elevene medførte pandemien en annerledes hverdag. Undervisningen var i lengre perioder kun digital. Seksualitetsundervisning over skjerm kan føre til at muligheten for interaksjon i klassen reduseres, og dette kan gå ut over kvaliteten på undervisningen. Koronasituasjonen førte også til at blant annet helse-sykepleierne i kommunene ble omdisponert til andre arbeidsoppgaver, noe som kan ha hatt innvirkning på planleggingen og gjennomføringen av seksualitetsundervisningen, i tillegg hvor lærere ønsket å bruke helsesykepleier og/eller helsesykepleiers kompetanse.

RESULTATENE

Ønske om mer og bedre undervisning

Hele 7 av 10 elever rapporterte at de ønsket seg mer seksualitetsundervisning i skolen, en andel som var uendret fra undersøkelsen i 2017. Det var spesielt jentene som etterlyste mer undervisning, hele 89 % av jentene ønsket mer seksualitetsundervisning.

7 av 10 ønsket mer seksualitetsundervisning i skolen.

Nesten halvparten av elevene syntes ikke at kvaliteten på seksualitetsundervisningen i skolen var god. Dette var en liten økning fra 43 % i 2017, som betyr at elevene var mindre fornøyde med kvaliteten i 2021.

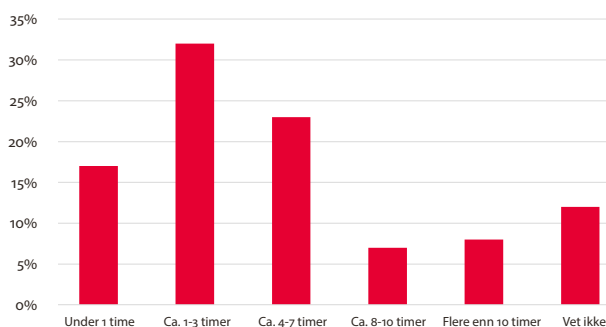
47 % syntes ikke at kvaliteten på seksualitetsundervisningen var god.

Som i 2017 mente elevene i 2021 fortsatt at seksualitetsundervisning var viktig. Det var 8 av 10 elever som mente at seksualitetsundervisning var viktig for å få et godt forhold til egen kropp. Over halvparten mente at seksualitetsundervisning bidro til et godt klasse- og skolemiljø.

Elevene hadde fått mindre undervisning enn tidligere

Elevene rapporterte større misnøye, men de hadde også fått mindre undervisning enn tidligere. Totalt svarte 8 av 10 av elevene at de hadde fått seksualitetsundervisning på skolen, en nedgang fra 87 % i 2017.

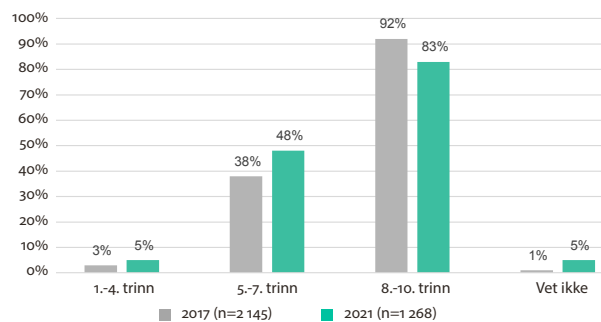
Hvor mye seksualitetsundervisning har du hatt?

Figur 1: Prosentvis fordeling av antall timer med seksualitetsundervisning elevene oppga å ha hatt (n=1 264).

Nesten hver femte elev hadde hatt mindre enn 1 time seksualitetsundervisning på skolen. Totalt oppga halvparten (49 %) av elevene at de hadde hatt mindre enn 4 timer med seksualitetsundervisning på skolen. Denne andelen varierte fra 54 % i Oslo og omegn til 44 % på Sør- og Vestlandet. I 2017 hadde totalt 42 % av elevene hatt mindre enn 4 timer med seksualitetsundervisning, altså hadde elevene i 2021 hatt færre undervisningstimer enn elevene som deltok i undersøkelsen i 2017.

Når hadde du seksualitetsundervisning?

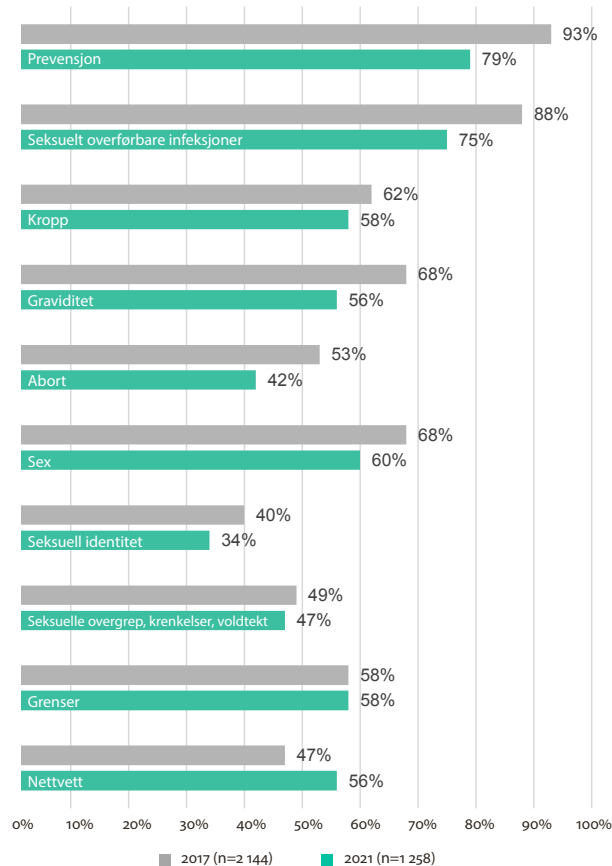
Figur 2: Andeler som hadde fått undervisning på de ulike skole-trinnene i 2021 sammenlignet med 2017.

Da elevene ble spurt om tidspunkt for undervisningen svarte de fleste at de hadde hatt seksualitetsundervisning på 8.-10. trinn. Som vist i Figur 2 var det flere som svarte at de hadde fått undervisning på 1.-4. trinn og 5.-7. trinn sammenliknet med tallene fra 2017. Det betyr at undervisningen begynte tidligere i 2021 enn i 2017.

Elevene ønsket flere tema i seksualitetsundervisningen

Elevene ble spurt om hvilke tema som hadde blitt gjennomgått i undervisningen. Her fikk de mulighet til å krysse av på så mange alternativer som de ønsket.

10 hyppigste tema i seksualitetsundervisningen, ifølge elevene

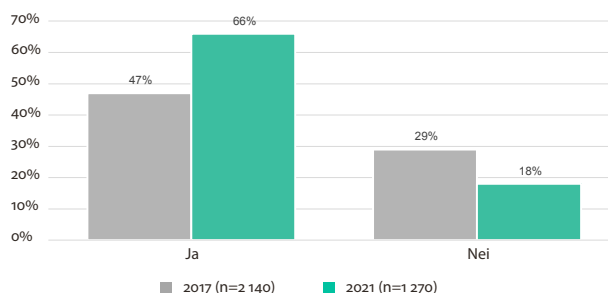

Figur 3: Andeler som hadde fått undervisning i de ulike temaene i 2021 sammenlignet med 2017.

Prevensjon og seksuelt overførbare infeksjoner var temaene flest elever hadde fått undervisning i. Andelen var likevel mindre enn i 2017. Som vist i Figur 3, var det kun temaet nettvett flere elever hadde lært om i 2021 sammenlignet med i 2017. De fleste temaene var likt representert i de ulike geografiske områdene. Det var noen tema som skilte seg ut, for eksempel hadde 43 % av elevene i Trøndelag og Nord-Norge hatt om seksuell identitet, i motsetning til kun 27 % av elevene i Oslo og omegn.

I 2021 ble det også spurt om elevene hadde fått undervisning om digital seksualitet, et spørsmål som ikke var inkludert i undersøkelsen i 2017. Det var 33 % av elevene som oppga at de hadde lært om digital seksualitet. Til sammenligning hadde 45 % fått undervisning om digitale eller internettrelaterte overgrep.

Var det noen tema du savnet i seksualitetsundervisningen?

Figur 4: Andelen som i 2021 savnet tema i undervisning sammenlignet med 2017.

Det var tydelig at elevene ønsket at seksualitetsundervisningen skulle dekke flere tema. Resultatene viste at andelen som savnet tema i undervisningen hadde økt siden 2017, fra 47 % til 66 % i 2021.

Hele 66 % av elevene oppga at det var tema de savnet i seksualitetsundervisningen.

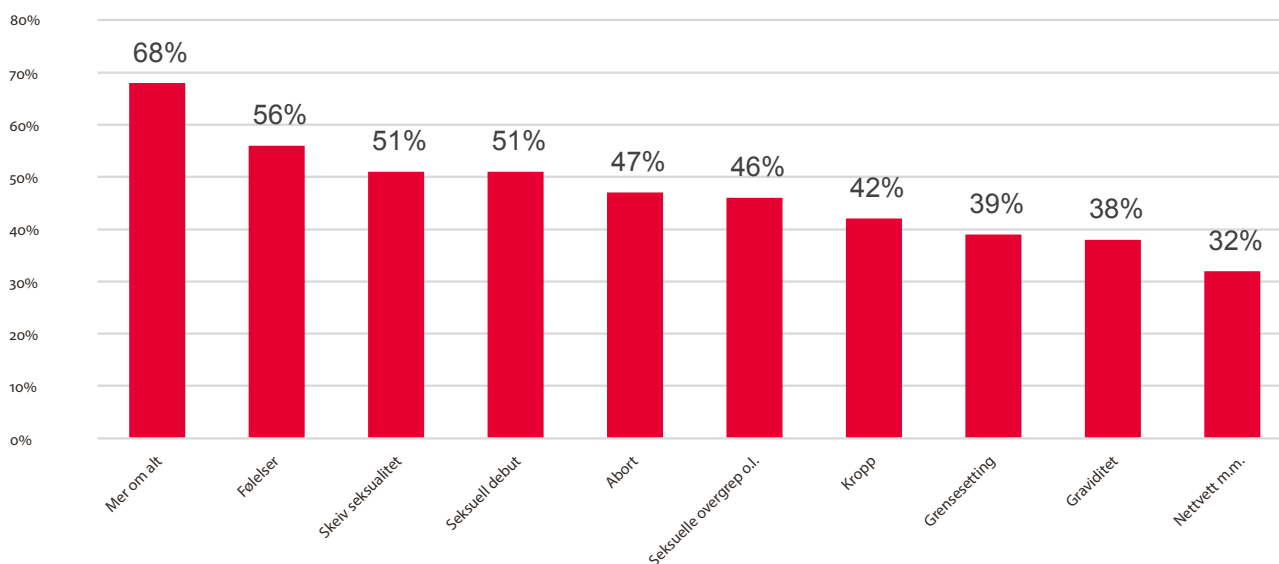
Elevene ønsket undervisning av helsesykepleier eller eksterne aktører

Omtrent halvparten av elevene hadde blitt undervist av en helsesykepleier. Dette var en nedgang fra 2017, da 65 % rapporterte det samme. Det var tilnærmet like mange som hadde fått undervisning fra kontaktlærere eller andre lærere ved skolen som tidligere, mens andelen som fikk besøk fra eksterne undervisere/aktører var noe redusert. Nedgangen i bruk av helsesykepleier og eksterne undervisere kan skyldes pandemien som medførte begrensninger for besøk på skolen.

Oslo og omegn skilte seg fra de andre geografiske områdene. Der var det færrest som oppga at de hadde fått undervisning av helsesykepleier (44 %), men til gjengjeld var det flest fra Oslo og omegn som hadde fått besøk fra eksterne undervisere (38 %). Helsesykepleier underviste mest på Sør- og Vestlandet, (57 %).

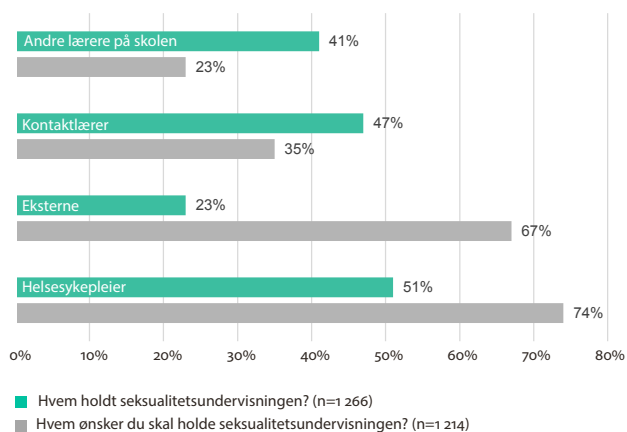
Nesten 7 av 10 som ønsket undervisning i flere tema, ønsket seg "mer av alt".

Hvilke/t tema savnet du?

Figur 5: Oversikt over hvilke tema elevene ønsket seg mer av i 2021 (n=881).

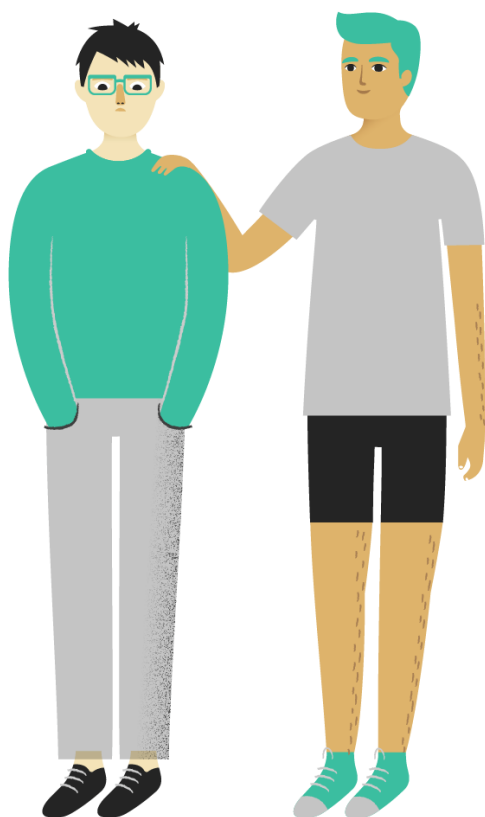
Hvem holdt undervisningen og hvem ønsket elevene undervisning av?

Figur 6: Elevenes rapportering av hvem som underviste dem sammenlignet med hvem de ønsket at skulle holde undervisningen.

Elevene ble også spurt hvem de ønsket å få undervisningen av. Hele 3 av 4 elever ønsket at helseyskepleier skulle holde seksualitetsundervisningen. Andelen som ville at eksterne undervisere skulle holde undervisningen var større i 2021 enn i 2017. Særlig elever i Oslo og omegn ønsket dette (76 %).

3 av 4 elever ønsket at helseyskepleier skulle holde seksualitetsundervisningen.

Elevene var generelt ganske fornøyde med sine lærere, til tross for en reduksjon fra 2017. Det var 68 % av elevene som mente at lærer hadde noen eller høy grad av kompetanse på området, en nedgang fra 79 % i 2017. Det var 76 % som opplevde at lærer var relativt komfortabel med å undervise om temaet, en liten nedgang fra 80 % i 2017.

Film var det mest brukte hjelpemiddelet i seksualitetsundervisningen i 2021.

Kun hver fjerde elev mente at sex og seksualitet hadde blitt tatt opp da det var naturlig i klassen. Da de ble spurt om hvem som oftest tok initiativ til å bringe disse emnene på banen mente 39 % at det var elevene selv, 21 % mente både elever og lærere i samspill tok initiativ, og kun 15 % mente at det var lærerne som tok initiativ på egenhånd.

Da elevene ble spurt om hvilke hjelpemidler som hadde blitt tatt i bruk i undervisningen, var det film som var mest vanlig (62 %). Bruken av undervisningsmateriellet Uke 6 hadde økt betraktelig, fra 13 % i 2017 til 29 % i 2021.

Elevenes forslag til forbedringer

Elevene fikk muligheten til å svare på et åpent spørsmål om hva de mente kunne forbedre seksualitetsundervisningen. Det var mange som ønsket seg flere timer viet til seksualitet, flere temaer og undervisere med mer kompetanse. Her er noen eksempler:

- At det er obligatorisk med LHBTQ undervisning
- At politikere bevilger mer penger til skolehelse-tjenesten slik at de har nok resurser og tid til å holde en god seksualopplæring
- At de starter med seksualundervisning tidligere
- At de utdyper mer i temaene som eksisterer under seksualitet. Fordi en til tre timer er ikke nok til å dekke halvparten av de
- Gå mer i dybden i diverse temaer og ikke bare gå gjennom det som står i naturfagsboka
- Og jeg tror at det er lettere om personen som hadde seksualundervisning ikke var en eldre dame eller mann, men noen som kanskje vet mer om hvordan ting er i dag
- Bare at det generelt er en litt større del av skoledagen til oss elever

DEL 2: Lærerundersøkelsen

METODE

Lærerundersøkelsen ble gjennomført i november 2021. Det ble sendt ut e-post til alle landets grunnskoler, totalt 3 160 skoler, og det ble sendt ut to påminnelser i løpet av innsamlingsperioden. Utvalget ble trukket fra Grunnskolens informasjonssystem (GSI).

Tilbakemeldingene etter elevundersøkelsen var svært gode, og noen sitater ble inkludert i e-posten til lærerne for å vise dem hvor viktig dette var for elevene:

- *Fint at slike undersøkelser blir gjort, synes det er viktig slik at det muligens kan bli gjort noe med dette hvis flere har samme meninger som meg.*
- *Har venta på en slik undersøkelse lenge, SNAKK MER OM KROPP, hører overalt at folk er usikre, og at spesielt gutter dømmer, og har sterke krav på hvordan en «fin» jente skal se ut.*
- *Viktig undersøkelse.*

I alt svarte 1 151 personer på undersøkelsen, hvorav de fleste var lærere (97 %) og omtrent halvparten (47 %) jobbet på ungdomsskole. Materialet er brutt ned på skoletype (rene barneskoler; rene ungdomsskoler; kombinasjonsskoler), størrelsen på skolene (fredelt), regioner (Oslo; Viken; Agder, Rogaland, Vestland, Telemark, Vestfold, Innlandet; Møre og Romsdal, Trøndelag, Nordland, Troms og Finnmark) og tidspunkt for når lærerne fullførte sin utdanning (før 1994; mellom 1994 og 2001; mellom 2002 og 2008; etter 2008).

OM LÆRERUNDERSØKELSEN

I denne delen av rapporten presenteres hovedfunnene fra lærerundersøkelsen. Det er en gjennomgang av hvordan lærerne forberedte og gjennomførte seksualitetsundervisningen, hvilken kompetanse de hadde og hva de underviste om. Vi har også stilt spørsmål om hvilke ressurser lærerne har benyttet i tilrettelegging og gjennomføring av seksualitetsundervisningen. Vi har også inkludert resultater fra lærerundersøkelsen fra 2016.

Oppsummert ser vi at lærerne, i likhet med resultatet fra 2016, fortsatt mente at kvaliteten på seksualitetsundervisningen ikke var god nok og det er fortsatt var ønske om mer kompetanse på området.

Resultatene viste både geografiske forskjeller og variasjoner ut fra tidspunkt for fullført utdanning. For eksempel ser vi at lærere utdannet før 1994 i størst grad brukte kompetansemål og/eller skolens helse-sykepleier som ressurs, mens lærere utdannet etter 2002 i større grad benyttet seg av internett, Uke 6 og/eller eksterne undervisere.

Funnene i rapporten bør til en viss grad ses i lys av koronapandemien og mulig innvirkning pandemien kan ha hatt på seksualitetsundervisningen i skolen. Lærernes forutsigbarhet og valgfrihet kan ha vært mindre med tanke på gjennomføringen av seksualitetsundervisningen, men samtidig er det andre deler av undersøkelsen som i mindre eller ingen grad kan sies å være påvirket av pandemien. For eksempel gjelder dette svar vektet på tidspunkt for utdanning.

RESULTATENE

Flere lærere ønsket mer seksualitetsundervisning i skolen

69 % oppga at de faglig sett var ganske eller meget interessert i seksualitetsundervisning, hvor størst andel var lærere i Midt- og Nord-Norge. Utdannings-tidspunkt virket ikke å være utslagsgivende for lærernes interesse for seksualitetsundervisning.

I 2021 opplyste 88 % at de prioriterte tid til emner knyttet til sex og seksualitet da de dukket opp naturlig i klassen, mot 83 % i 2016. I Oslo var denne andelen på hele 95 %, mens landet forøvrig lå rundt snittet. Det var lærere som ble utdannet i 2002 og senere som i størst grad prioriterte tid til dette.

Kun 22 % av lærerne mente at kvaliteten på seksualitetsundervisningen var tilfredsstillende.

Over tre av fem (63 %) ønsket at det ble mer seksualitetsundervisning i skolen. I 2016 var denne andelen på 51 %. Hele 74 % av lærerne utdannet etter 2008 ønsket mer seksualitetsundervisning.

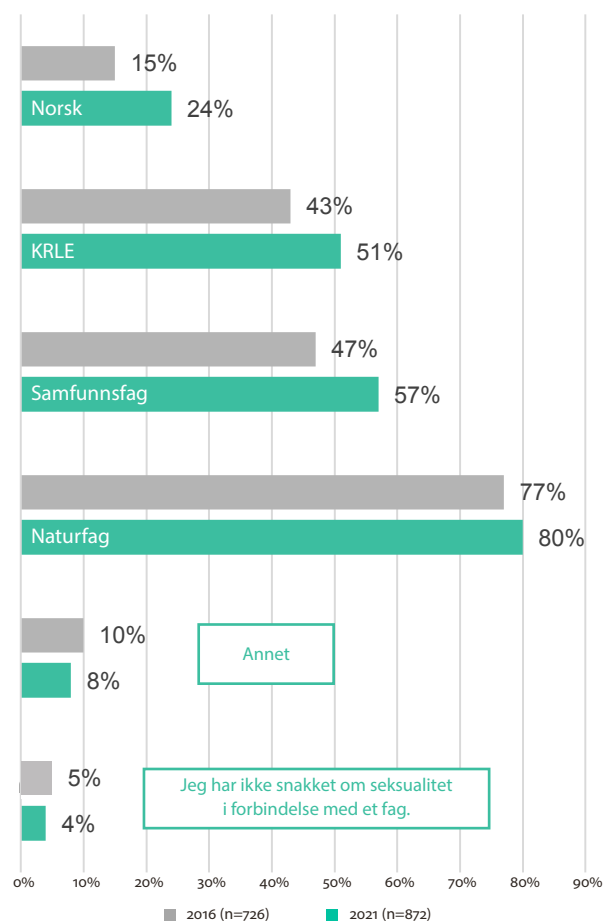
67 % oppga at de inkluderte seksualitetsundervisningen som en del av årsplanleggingen. I 2016 var denne andelen 55 %. 85 % av lærerne i Oslo inkluderte seksualitetsundervisning som en del av årsplanleggingen, mens kun 59 % av lærere i Viken gjorde dette.

Totalt 37 % brukte tid på emner knyttet til sex og seksualitet enten månedlig eller hyppigere, en økning fra 24 % i 2016. Oslo skilte seg ut, hvor andelen var på hele 56 %. 45 % av lærerne utdannet etter 2008 sa at de brukte tid på emner knyttet til sex og seksualitet enten månedlig eller hyppigere, se figur 7.

Seksualitetsundervisningen ble oftere kombinert med andre fag

3 av 4 oppga at de hadde hatt seksualitetsundervisning, hvor flesteparten (48 %) hadde hatt seksualitetsundervisning på 9. trinn. Én av fem introduserte seksualitetsundervisning på 5. trinn eller 8. trinn. Seksualitetsundervisningen ble i stor grad kombinert med andre fag, og her ser vi en økning fra 2016, se figur 8. Naturfag var fortsatt det faget flest kombinerte seksualitetsundervisning med, mens samfunnsfag, KRLE og norsk i økende grad ble inkludert i seksualitetsundervisningen. Vi ser også at lærere som ble utdannet før 1994 i størst grad kombinerte seksualitetsundervisningen med andre fag enn naturfag.

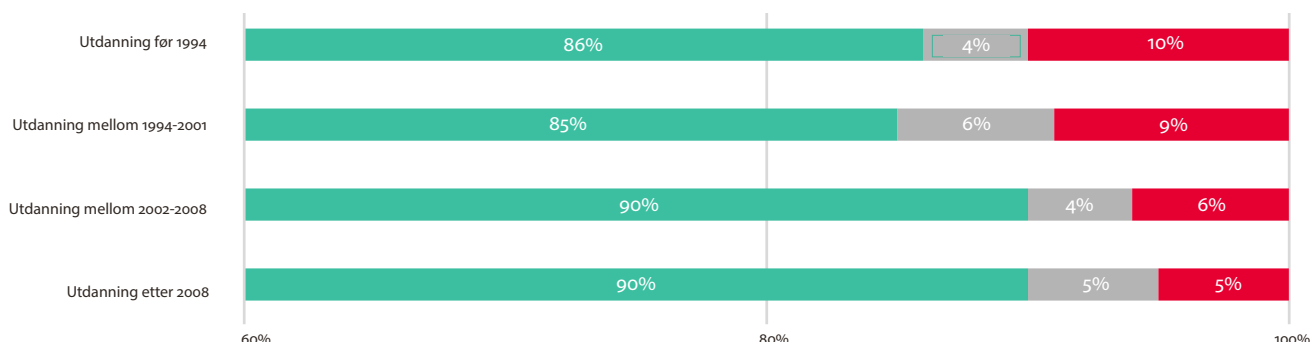
Har du kombinert seksualitetsundervisning med andre fag, i tilfelle hvilke?

Figur 8: Andeler som har kombinert seksualitetsundervisning med undervisning i de ulike fagene i 2021 sammenlignet med 2016.

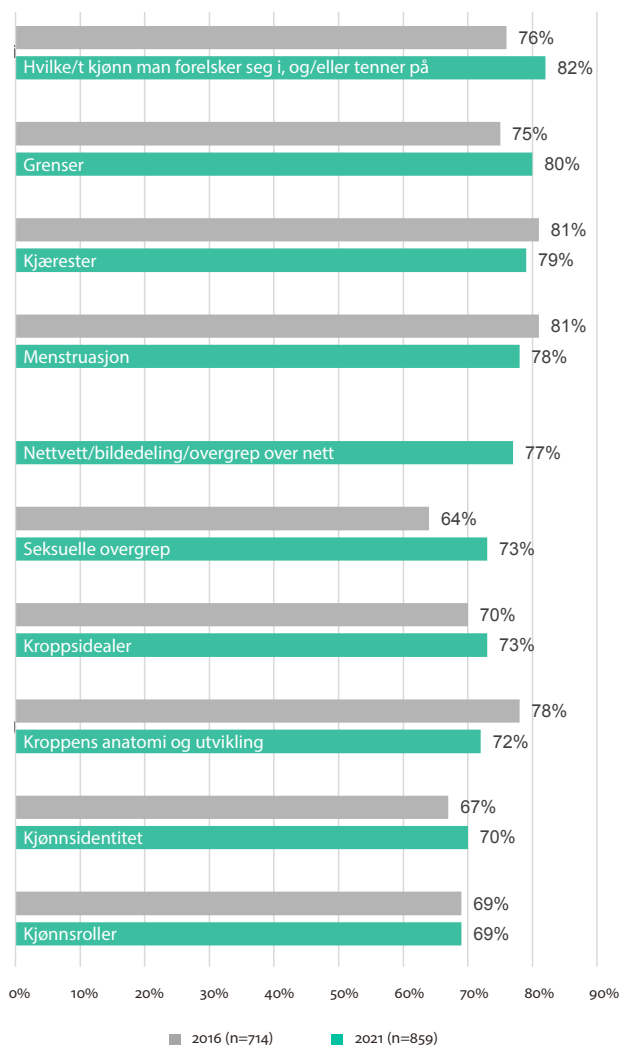
Dersom vi sammenligner svarene fra elevene, oppga 75 % av elevene å ha hatt seksualitetsundervisning i naturfag, som ikke er veldig ulikt fra lærernes svar. Ser vi derimot på andelen for de andre fagene finner vi store forskjeller. Kun 7 % av elevene oppga å ha hatt seksualitetsundervisning i norsk (mot lærernes 24 %), og kun 14 % av elevene hadde hatt seksualitetsundervisning i KRLE og/eller samfunnsfag, mot henholdsvis 51 % og 57 % hos lærerne.

Prioriterer du å bruke tid på emner knyttet til sex og seksualitet når de dukker opp naturlig i klassen?

Figur 7: Andelen som i 2021 prioriterte å bruke tid på sex og seksualitet da det dukket opp naturlig i klassen, gruppert etter lærernes endte utdanning (n=1151).

10 hyppigste tema i seksualitetsundervisningen, ifølge lærerne

Figur 9: De ti hyppigste temaene som lærere oppga å ha undervist i, sammenlignet med 2016.

Tema oftest tatt opp i seksualitetsundervisningen var relativt lik i 2021 som i 2016, se figur 9. Elevene på sin side svarte i 2021 at det var temaene prevensjon og seksuelt overførbare infeksjoner de fleste hadde fått undervisning i (se figur 3). Kategorien nettvett ble ikke spurt om i lærerundersøkelsen i 2016.

39 % av lærerne svarte at de hadde delt inn klassen etter kjønn i hele eller deler av seksualitetsundervisningen.

Omtrent to av fem (39 %) delte inn klassen etter kjønn i hele eller deler av undervisningen. Færrest av de som var utdannet etter 2008 delte klassen etter kjønn, og det var i hovedsak ved større skoler hvor dette skjedde.

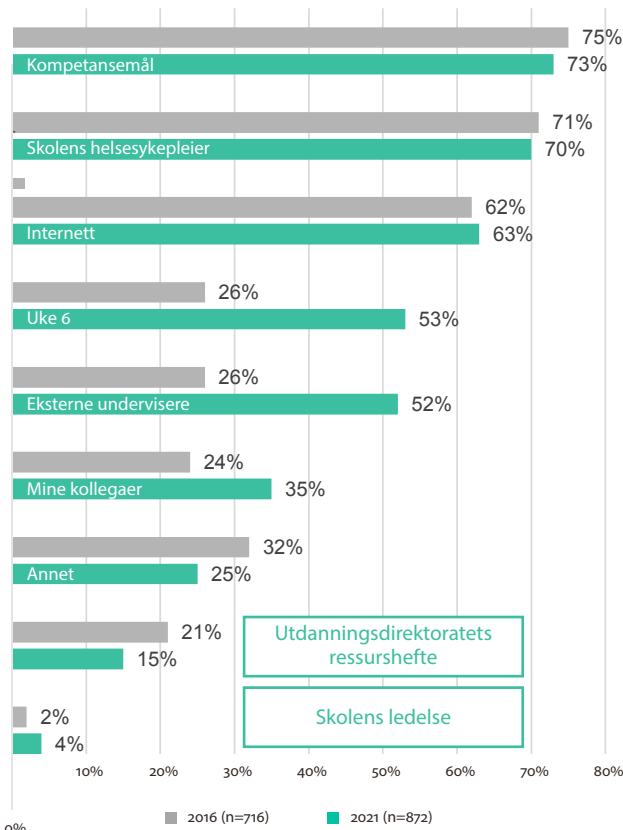
Lærerne fikk mulighet til å besvare et åpent spørsmål om hvorfor de valgte å dele inn klassen etter kjønn. Dette er noen av svarene:

- *For at det skal føles trygt*
- *Mer åpenhet*
- *Litt forskjellig fokus og utvikling*
- *Elevene tør stille spørsmål som de ikke ellers ville stilt*
- *En del elever synes det er lettere å spørre og svare når det andre kjønn ikke er til stede*

Stor økning i bruk av eksterne ressurser

I sin gjennomføring av seksualitetsundervisningen har lærere en rekke ressurser tilgjengelig, og undersøkelsen i 2021 viste at det var kompetansemålene og skolens helsesykepleier som ble mest brukt, slik det også var i 2016. Over halvparten (55 %) hadde et formalisert samarbeid med helsesykepleier, en liten nedgang fra 2016 (60 %).

Ressurser benyttet i seksualitetsundervisningen

Figur 10: Forekomst av ressurser som har blitt benyttet i seksualitetsundervisningen i 2021 sammenlignet med 2016.

Tall fra 2021 viste at internett, som i 2016, fortsatt var en viktig ressurs. Lærere utdannet før 1994 brukte i minst grad internett (50 %). Den store endringen fra 2016 til 2021 er imidlertid bruken av eksterne undervisere og undervisningsmateriellet Uke 6, som begge ble benyttet i dobbelt så stor grad i 2021. Det var færrest lærere som var utdannet før 1994 som oppga å ha brukt eksterne undervisere og/eller Uke 6. Samtidig brukte lærere utdannet før 1994 i større grad kompetansemål og/eller skolens helsesykepleier som ressurs.

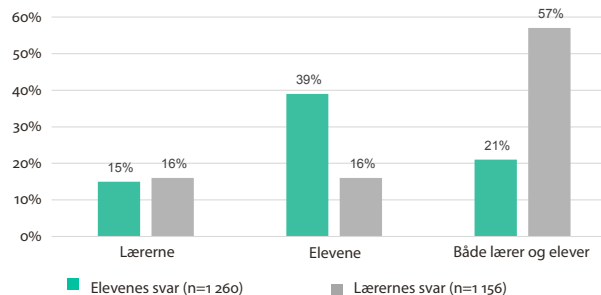
Kun 12 % av lærerne mente de fikk kunnskap om seksualitetsundervisning i sin utdannelse.

Ønske om mer kunnskap og kompetanse

Kun 12 % av lærerne var ganske eller helt enige i påstanden om at de i løpet av sin utdannelse fikk kunnskap om seksualitetsundervisning som de kunne bruke i sin arbeidshverdag, en relativt lik andel som i 2016. Samtidig oppga 74 % at de mente de hadde den nødvendige kompetansen for å gjennomføre seksualitetsundervisningen. En litt mindre andel, 69 %, sa at de var komfortable med å undervise innen seksualitet. Lærere utdannet etter 2008 var mest komfortable med å holde seksualitetsundervisning, mens lærerne som var utdannet før 2001 var minst komfortable.

Totalt oppga 69 % av lærerne at de var komfortable med å undervise innen seksualitet.

Hvem er det som oftest tar initiativ til å bringe emner knyttet til sex og seksualitet på banen?

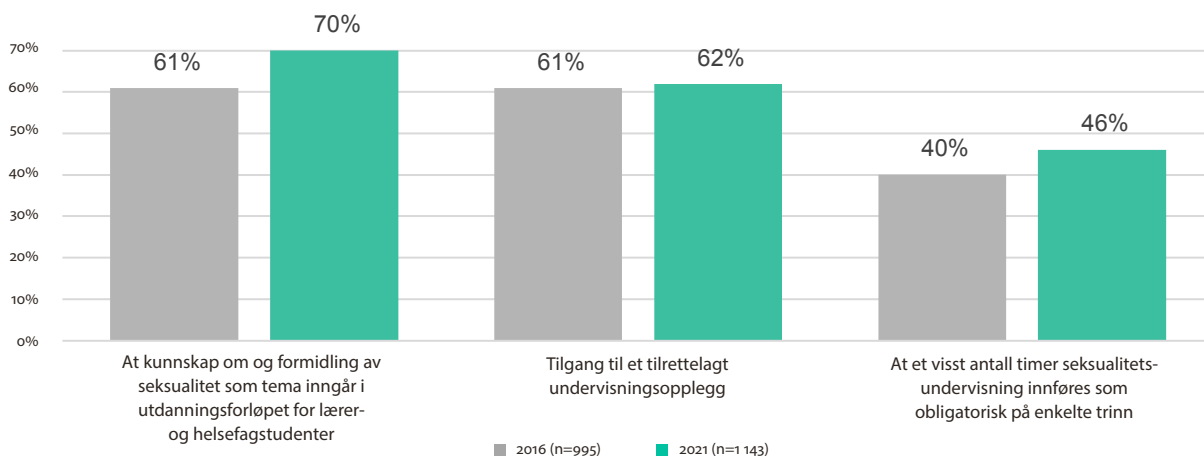

Figur 11: Oversikt over hvem som i 2021 oftest tok initiativ til å bringe emner knyttet til sex og seksualitet, fordelt på elevenes og lærernes svar.

Undersøkelsen viste at det i økende grad var både lærere og elever som tok initiativ til å bringe emner knyttet til sex og seksualitet på banen (46 % i 2016 mot 57 % i 2021). Samtidig var det stor forskjell på hva elevene og lærerne svarte på dette spørsmålet i 2021, se figur 11. For eksempel mente elevene selv at det var de som oftest tok initiativet, mens lærerne i stor grad mente at det var elever og lærere i samspill som tok initiativet. Hele 57 % av lærerne mente dette.

På spørsmål om hvilke tiltak lærerne trodde kunne forbedre seksualitetsundervisningen, svarte 70 % at seksualitetsundervisningen burde være en del av utdanningsforløpet, en økning fra 61 % i 2016, se figur 12. Flest av de som var utdannet etter 2008 svarte dette. Lærere utdannet før 1994 ønsket i større grad tilgang til et tilrettelagt undervisningsopplegg.

Hvilke tiltak tror du kunne bidratt til en forbedring av seksualitetsundervisning generelt?

Figur 12: En oversikt over hvilke tiltak som kunne bidratt til en forbedring av seksualitetsundervisningen, 2021 sammenlignet med 2016.

Nytt i 2021

Lærerundersøkelsen i 2021 inneholdt noen spørsmål som ikke ble stilt i 2016. Dette er de viktigste funnene:

Digital seksualitet og digitale overgrep

I 2021 oppga 44 % at de hadde undervist om digital seksualitet, mens 35 % mente de i ganske eller svært stor grad hadde kompetanse til å undervise i emnet. En høyere andel, 51 %, sa de hadde undervist om digitale overgrep, mens andelen som mente de hadde kompetanse i å undervise om emnet var 39 %. Flere elever rapporterte også å ha fått undervisning om digitale overgrep enn digital seksualitet.

Nye læreplaner

I forbindelse med Kunnskapsløftet 2020 ble nye læreplaner tatt i bruk høsten 2020. Lærerundersøkelsen gjennomført i 2021 inkluderte derfor et spørsmål som omhandlet dette. Kun 13 % mente at de nye læreplanene hadde endret måten de underviste om seksualitet på. Så mange som 45 % svarte at de ikke visste. I Oslo svarte hele 25 % at de nye læreplanene hadde endret måten de underviste om seksualitet på.

LÆRERNES FORSLAG TIL FORBEDRINGER

Som elevene fikk også lærerne muligheten til å svare på et åpent spørsmål om hva de mente kunne forbedre seksualitetsundervisningen. Kompetanse i form av kurs og videreutdanning var svar som gikk igjen, samt ønsker om mer samarbeid med helsesykepleier og mer involvering av foreldre. Her er noen eksempler:

- *Helsesykepleier burde tatt den faglige delen og fulgt opp denne*
- *At hjemmene kan styrkes og bidra mer – sikrer kontinuitet*
- *Mulighet, tid og lønn til å ta kurs eller videreutdanning innen ulike aktuelle emner.*
- *Invitere fagfolk inn i skolen for å ta seg av denne typen undervisning*
- *Kurs for lærere. Hvordan prate med barn/ ungdom om seksualitet*
- *Jeg tror vi trenger flere lærere som er komfortabel med å ta opp temaet, men hvordan vi får til det vet jeg ikke.*
- *Gjøre temaet mindre tabu for voksne å snakke om. Det skal ikke være flaut å si pupp og penis i voksen alder.*

DEL 3: Kommentarer til rapporten

SEX OG SAMFUNNS UNGDOMSGRUPPE

Først av alt vil vi takke Sex og samfunn som bidrar til å sette søkelys på skolens seksualitetsundervisning. Vi mener at et solid kunnskapsgrunnlag om dagens undervisning trengs for å kunne gi anbefalinger og sette inn tiltak for veien videre. Målet må være at alle unge, uavhengig av hvor de bor, hvilken skole de går på og hvilken lærer de har, skal få god seksualitetsundervisning i skolen.

I sommer reiste Sex og samfunns Ungdomsgruppe på Norgesturné for å snakke med unge om hva de mener er viktig for fremtidens seksualpolitikk. Resultatet er en liste på hele 50 krav, som vi nå har tatt på oss å jobbe for å oppnå. Mange vi møtte var opptatte av seksualitetsundervisningen i skolen, og flertallet følte at de ikke hadde fått en seksualitetsundervisning som forberedte dem på livet videre. Blant annet etterlyste de mer kunnskap slik at de kunne utøve et trygt og godt seksualliv når den tid kommer. De ønsket mer seksualitetsundervisning som startet tidligere enn i dag.

Vi ser at ønsker og behov hos de unge vi møtte på vår turné går igjen i denne rapporten. Når hele 7 av 10 sier de savnet noe i undervisningen, og de fleste sier at de ønsket «mer av alt», så må vi gjøre noen grep. Elevene har gitt tilbakemelding på hvilke tema de ønsker seg mer av, og det må vi lytte til. De vil blant annet ha mer om følelser, skeiv seksualitet og seksuell debut. Da må vi sørge for at undervisningen «går i dybden og ikke bare går gjennom det som står i naturfagsboka», som en av respondentene i undersøkelsen sier.

Elevene har også gitt tilbakemelding på hvem de mener bør holde seksualitetsundervisningen, og det må vi også lytte til. Det viktigste for elevene er at underviser har kunnskap og kompetanse på feltet, at vedkommende ikke blir flau og at det er noen elevene kan stole på. De er ikke så opptatte av om det er lærere, helsesykepleiere eller eksterne som holder seksualitetsundervisningen.

Vi skal ikke liste opp alle de 50 kravene unge har til fremtidens seksualpolitikk. Men vi vil trekke frem de kravene som omhandler seksualitetsundervisning:

- *Alle skal få seksualitetsundervisning*
- *Seksualitetsundervisningen skal være standardisert*
- *Barn i barnehagen skal få alderstilpasset seksualitetsundervisning*
- *Seksualitetsundervisningen må utvides til alle klassetrinn med flere timer*
- *Kompetent fagpersonell skal holde seksualitetsundervisning*
- *Kompetansemål om SRHR i læreplanen må konkretiseres*
- *Foreldre må få kompetanse for å kunne prate med sine barn om seksualitet*
- *Det må utarbeides et brukervennlig, alderstilpasset og gratis digitalt verktøy om seksuell og reproduktiv helse og rettigheter (SRHR)*
- *Seksualitetsundervisning skal gis på flere arenaer enn skolen*
- *Informasjon om SRHR må nå minoritetsgrupper*
- *Lærere og annet relevant fagpersonell må få høyere kompetanse om SRHR*
- *Informasjon om seksuell helse og funksjonsvariasjon må styrkes*

Takk til Sex og samfunn for en viktig rapport, og takk for at vi fikk lov til å gi innspill på vegne av vår målgruppe, nemlig de unge. Vi gleder oss til å følge opp arbeidet og håper vi en gang for alle kan få styrket seksualitetsundervisningen i norsk skole.

UTDANNINGSFORBUNDET

Noe vi lærere har lært etter to år med pandemi, er hvor viktig det er for våre elever å få være sammen og nær hverandre. Savnet etter det sosiale fellesskapet, det fysiske oppmøtet, har vært tydelig uttrykt – og det vanskeligste å kunne gjøre noe med. Lærerne har jobbet under vanskelige forhold, og har måttet justere både sine egne og elevenes forventninger til hvilket utbytte «annerledesskole» i realiteten gir. Vi mener derfor det er klokt å tolke og forstå funnene i denne rapporten i lys av «pandemiskolen». Det er hevet over enhver tvil at elevenes faglige og sosiale utbytte de siste to årene har vært mindre enn normalt. Vi mener derfor at det er grunn til å tro at noe av forklaringen på hvorfor færre opplever kvaliteten på denne undervisningen som god ligger her.

For lærerne er det derfor viktig å se fremover.

En av lærernes viktigste oppgaver er å undervise barn og unge, og ruste dem til å møte verden. Gjennom lovverk og læreplaner gis lærerne en tydelig forpliktelse overfor den enkelte elev, og et samfunnsansvar i det å skulle utdanne kompetente, hensynsfulle individer med god bevissthet om egne holdninger. Skolens verdigrunnlag er tydelig uttrykt i overordnet del av læreplanen, og gir en god ramme blant annet for seksualitetsundervisningen.

Læreplanen forteller oss at elevene skal utvikle god dømmekraft, og med det gis muligheter til å ta ansvarlige livsvalg. Med den nye læreplanen får også seksualitetsundervisningen større plass, gjennom både tverrfaglige temaer og tilknytning til flere fag og trinn. Særlig har seksualitet en selvsagt plass i det tverrfaglige temaet folkehelse og livsmestring, samtidig som de ulike fagene forplikter oss gjennom kompetansemål til å sørge for en helhetlig seksualitetsundervisning. På sikt må vi anta at det vil bidra til å imøtekomme elevenes uttrykte behov for mer seksualitetsundervisning med flere tema.

Lærerens ansvar er stort og flott, og virkelig ikke noe vi tar for gitt. Gjennom Lærerprofesjonens etiske plattform er vi også forpliktet til å ta ansvar, og sammen med våre kollegaer være kunnskapsrike, ansvarlige og til stede, og ikke minst utvikle et godt utdannings-tilbud. Lærerne er sitt ansvar bevisst, og elevenes tilbakemeldinger på vårt arbeid er derfor svært viktig for vår utvikling og praksis. Og elevene har i lengre tid vist seg opptatt av kvaliteten på opplærings-tilbudet sitt, ikke minst gjelder dette seksualitets-

UTDANNINGS
FORBUNDET

undervisningen. Dette er viktig for elevene, og da må vi lærere være lyttende. Dette innebærer at vi må oppdatere oss faglig. Vi må skape rom i vår undervisning til felles undring, etiske refleksjoner og trygge samtaler. Vi må sørge for at elevene gis muligheten til å gå verden i møte med trygghet i egen identitet og uttrykksmåte. Og vi må snakke med elevene om egne og andres grenser knyttet til kropp og seksualitet, og om hvilke konsekvenser brudd på slike grenser kan føre til.

Utdanningsforbundet mener det er avgjørende for en god og helhetlig seksualitetsundervisning at både elever og lærere føler eierskap til temaene som skal tas opp og snakkes om. Undervisningen må ta utgangspunkt i barn og unges interesser og behov, den må være basert på vitenskapelig kunnskap og tilgjengeliggjort gjennom ulike arbeidsmåter. Kvalifiserte lærere gis gjennom sin utdanning de verktøyene som trengs for å oppfylle dette. Det betyr likevel ikke at alle lærere kan alt, eller at alle lærere kan undervise om alt. Dette slår både lærere og elever fast i undersøkelsen. En kvalifisert lærer vet likevel hvordan man når frem til sine elever og hvordan man kan styrke egen kompetanse. Og sammen med sitt ansvar og forpliktelse gjennom lovverk og Lærerprofesjonens etiske plattform, gir det gode forutsetninger for læreren i sitt arbeid med en helhetlig seksualitetsundervisning.

For lærerne er det viktig å se fremover. Vi takker derfor Sex og samfunn for denne påminnelsen om den viktige jobben vi er gitt, og det ansvaret vi har overfor hver og en av våre elever.

DEL 4: Anbefalinger

Både elever og lærere er enige i at seksualitetsundervisningen er viktig. Hele 8 av 10 elever mente at seksualitetsundervisning er viktig for å få et godt forhold til kropp, mens en lik andel av lærerne mente at seksualitetsundervisning er viktig for å bidra til et godt psykososialt miljø i klassen og på skolen.

Elevenes tilbakemeldinger på undersøkelsen forteller oss at dette opptar dem:

- *Fint at slike undersøkelser blir gjort, synes det er viktig slik at det muligens kan bli gjort noe med dette hvis flere har samme meninger som meg.*
- *Har venta på en slik undersøkelse lenge, SNAKK MER OM KROPP, hører overalt at folk er usikre, og at spesielt gutter dømmer, og har sterke krav på hvordan en «fin» jente skal se ut.*
- *Viktig undersøkelse.*

Elevene og lærerne ble spurt om hvilke tiltak de trodde kunne styrke seksualitetsundervisningen i skolen. Det ble tydelig at elevene var opptatt av et bredere utvalg av tema i undervisningen, oftere undervisning og flere timer. Lærerne etterspurte mer kursing og/eller videreutdanning, tydeligere retningslinjer og/eller ressurser, mer hjelp fra eksterne fagfolk, for eksempel skolens helsesykepleier, og de ønsket mer involvering fra foreldrene.

Elevene ønsket:

- Å lære «mer om alt».
- At seksualitetsundervisningen starter tidligere og gis oftere.
- At seksualitetsundervisningen må være en større del av skoledagen.
- At lærerne utdyper mer i temaene som eksisterer under seksualitet.
- At de faktisk prater om hvordan det er.

Lærerne ønsket:

- At undervisningen gjennomføres av lærere som brenner for å undervise om temaet.
- At seksualitetsundervisningen gjennomføres av profesjonelle som ikke skal ha et kontaktlærerforhold til elevene.
- Klarere retningslinjer om hva som skal gjennomgås, og fokus på seksualitet i det flerkulturelle skolen, hvordan man skal ivareta alle og samtidig bygge toleranse.
- Kursing av lærere fra fagpersonell med dyktig kompetanse innen tema.

Sex og samfunn har, på bakgrunn av elevenes og lærernes erfaringer og ønsker, følgende anbefalinger for en bedre seksualitetsundervisning:

- *Innholdet i seksualitetsundervisningen må gjenspeile elevenes ønsker og behov*
- *De som skal holde seksualitetsundervisningen må få økt kompetanse*
- *Seksualitetsundervisningen må starte tidligere og gis hyppigere*

INNHALDET I SEKSUALITETS- UNDERSVISINGEN

I 2021 oppga hele 66 % av elevene at de savnet ulike tema i seksualitetsundervisningen, en stor økning fra 47 % i 2017. De fleste ønsket seg "mer av alt", og over halvparten svarte at de savnet temaene *følelser, skeiv seksualitet og seksuell debut*.

Lærerne oppga derimot at *hvilke/t kjønn man forelsker seg i og/eller tenner på* og *kjæresten* var to tema som oftest hadde blitt gjennomgått i undervisningen.

Sex og samfunn mener det er viktig å lytte til elevene og sørge for at seksualitetsundervisningen i størst mulig grad gjenspeiler både deres ønsker og deres behov. Vi som holder seksualitetsundervisning i skolen må sørge for å være relevante og vi må sørge for at elevene får kunnskap og kompetanse i seksualitetsundervisningen som de trenger for å ha en best mulig seksuell helse.

Elever må få kunnskap og læring om samleie. Vi lærte ikke noe av dette, det var bare snakk om kjønnssykdommer og legning. Jeg har hatt sex og det var så mye jeg ikke viste om det og måtte lære, og finne ut av selv.

Sitat fra elevundersøkelsen.

ØKT KOMPETANSE HOS UNDERVISER

Da elevene ble spurt om hvem de ønsket skulle holde seksualitetsundervisningen i skolen, svarte en stor andel at enten helsesykepleier eller eksterne undervisere skulle være ansvarlige for det (se figur 6). Tilbakemeldingene fra elevene om hvem de ønsket som undervisere kan likevel tyde på at personlige egenskaper var viktigere enn yrke:

- *De som har god kompetanse, men som også formidler det bra og ikke synes det er flaut*
- *Noen som er veldig flinke på dette temaet og er generelt interessert i det selv*

69 % av lærerne opplevde å være komfortabel med å holde seksualitetsundervisning, og 74 % mente at de hadde den nødvendige kompetanse og kunnskap til å gjennomføre seksualitetsundervisningen.

Samtidig sa kun 12 % at de fikk kunnskap om seksualitetsundervisning i sin utdanning som de kunne bruke nå. Hele 70 % mente at seksualitetsundervisningen burde være en del av utdanningsforløpet. Det er tydelig at det trengs en endring i lærerutdanningen. I tillegg må lærere som allerede er i jobb få videreutdanning for å sikre at de har oppdatert kunnskap. For eksempel sa henholdsvis 35 % og 39 % at de hadde kompetanse i å undervise om digital seksualitet og digitale overgrep. Det skjer stadig endringer i unges hverdag, og lærerne må få de ressurser de trenger for å kunne holde seg og sin undervisning mest mulig oppdatert og relevant.

Både elevene og lærerne var enige i at lærerne tok minst initiativ til seksualitetsundervisningen. Sex og samfunn mener at det er lærernes ansvar å ta initiativ til seksualitetsundervisningen, og da trengs mer kunnskap og kompetanse. Da trengs også lærere som er komfortable med å snakke om seksualitet. En lærer uttrykte dette slik:

Temaet må være mindre tabu for voksne å snakke om. Det skal ikke være flaut å si pupp og penis i voksen alder.

Elevene var også tydelige på hvem de mente burde ta initiativet:

Jeg syntes ikke det burde være opp til eleven til å stille spørsmålene, det er mye vi ikke vet om og det er vanskelig å forbli anonym i disse situasjonene, jeg syntes at underviseren burde vite hva som er viktig å kunne så det ikke er ujevn opplæring.

MER SEKSUALITETSUNDERVISNING SOM STARTER TIDLIGERE

7 av 10 av elevene ønsket mer seksualitetsundervisning i skolen. Halvparten av elevene sa de hadde fått mindre enn fire timer med seksualitetsundervisning. 20 % av elevene svarte at de ikke hadde fått seksualitetsundervisning.

Jeg tror det ville vært nyttig å starte seksualundervisning tidlig på barne-skolen og deretter ha jevne/faste timer med det opp gjennom skolen. Det er bedre enn og ha det for eksempel litt i fjerde og 7. klasse, og til sammen 2 timer på ungdomsskolen.

Sitat fra elevundersøkelsen.

I overkant av 6 av 10 av lærerne ønsket mer seksualitetsundervisning i skolen. Et gjennomgående ønske fra lærerne er en mer fastsatt struktur for gjennomføring av seksualitetsundervisningen. De svarer for eksempel at de ønsker:

- *Obligatorisk seksualitetsundervisning på ALLE trinn.*
- *Introduksjon av seksualitetsundervisning som en del av læreplanen i alle fag (ikke bare naturfag).*
- *Klarere retningslinjer om hva som skal gjennomgås*
- *Fast opplegg*

Også lærerne ønsket at seksualitetsundervisningen burde starte tidligere:

...før elevene kommer i puberteten slik at det blir for flaut å snakke om. Men det må tas gradvis på det nivået elevene er på. Hvordan barn blir til kan gjerne snakkes om når man jobber med ulike familier på 1. trinn. Og jeg har hatt en av mine beste seksualitetsundervisninger i 4. klasse hvor elevene var trygge nok til å stille all verdens spørsmål og hvor jeg svarte på det elevene spurte om.

Sex og samfunn mener seksualitetsundervisningen må starte tidligere og gis hyppigere enn i dag. Det bør fastsettes tydeligere rammer for når seksualitetsundervisningen skal skje og hvor mye tid som skal settes av til seksualitetsundervisningen.

Målet med seksualitetsundervisningen må være at barn og unge får god kunnskap til riktig tid, og de må bli trygge på at seksualitet, med alt det innebærer, er både greit og viktig å snakke om.

Sex og samfunn er Norges største senter for seksuell og reproduktiv helse og rettigheter.

www.sexogsamfunn.no